

Список використаних джерел

1. Карлсен А.В. Дания: этапы борьбы миролюбивых сил (конец 70-х – сер. 80-х) / А.В. Карлсен // Новая и новейшая история. – 1988. – № 1. – С. 16-32.
2. Bjerg J. Reflections on Danish Comprehensive Education, 1903 – 1990 / Jens Bjerg // European Journal of Education. – 1991. – Vol.26. – №2. – P. 133-150.
3. Krejsler J. Discursive Battles about The Meaning of University: the case of Danish university reform and its academics / J. Krejsler // European Educational Research Journal. – 2006. – Vol.5. – №3 – 4. – P.210 – 220.
4. OECD. Improving School Leadership National background report, Denmark, 2007. – 101 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/edu/schoolleadership>.
5. Sørensen B. En fortælling om danskfaget. Dansk I folkeskolen gennem 100 år / Birte Sørensen. – København: LL, 2008. – 344 p.
6. Undervisningsministeriet. Lov om folkeskolen 26. juni 1975. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dpb.dpu.dk/site.aspx?p=333&page=show&lawid=89>
7. Willumsen J. New managerialism in teacher education – professionalisation or re-professionalisation? On the latest developments in teacher education in Denmark / John Willumsen // T.Sander (ed). New flexibilities in teacher education? Thematic Network on Teacher Education in Europe. – Frankfurt: TNTEE publ. – 1998. – Vol.1. – №2. – P. 61 – 69.

This article deals with characteristics of modernization processes in the Danish system of pedagogical education in the second half of the XX century. The author analyses external European tendencies, internal national factors and appropriate legislative documents influenced the development of modern professional teachers training system in institutions of tertiary education in Denmark.

Key words: modernization, pedagogical education, professional training, educational documents, external tendencies.

УДК 378.147

Саєнко Н.В.*

КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті підкреслено важливість підвищення загальнокультурного рівня сучасного фахівця. Це завдання реалізується завдяки його культурологічній підготовці. Розкрито зміст когнітивного компонента цієї підготовки, виділені такі його сфери, як побутова, суспільно-політична, сфера духовного виробництва та міжкультурного спілкування. Визначено зміст кожної з цих сфер.

Ключові слова: загальнокультурний рівень, культурологічна підготовка, когнітивний компонент.

Дослідники відзначають, що для всієї світової освіти останнього сторіччя характерне зростання інтересу до проблем культури і культурної регуляції колективного й особистого життя людей. Це пов'язане з численними історичними й соціально-культурними причинами, становленням мультикультурної постіндустріальної цивілізації, пошуком засобів «культурної адаптації» людини у досягненні техногенного світу й інформаційної цивілізації (А. Флієр).

Вузькопрофесійна підготовка випускників технічних ВНЗ уже не відповідає вимогам часу, важливим елементом вищої професійної освіти стає загальна культура майбутнього спеціаліста, який має бути інтелігентом, духовною особистістю, що орієнтована на цінності світової та національної культури.

Постійне зростання уваги до зв'язків освіти і культури, до культурологічних проблем освіти і виховання визначається у науковому світі як норма, що виводиться із самого визна-

* © Саєнко Н.В., 2012

чення культури (І. Зязюн, М. Каган, Н. Крилова, Є. Оганесян, Г. Сулова, Е. Сепір, Г. Зиммель та інші). Значний внесок у дослідження окремих аспектів освіти, орієнтованих на культуру, внесли такі філософи та психологи, як М. Бахтін (ідея діалогу культур), В. Біблер (культура як діалог), Л. Віготський (культурно-історичний підхід до розвитку особистості), Г. Батищев, М. Мамардашвілі (уявлення про культурне поле особистості).

Однак, питання, яким чином здійснювати культурологічну підготовку студентів ВТНЗ, місце якої в структурі професійної підготовки майбутнього фахівця чітко не визначено, як і не визначені соціокультурні сфери, в котрих фахівцю треба мати знання, уміння, навички, досвід творчої діяльності й ціннісного ставлення до світу, потребує розв'язання.

Метою статті є визначення когнітивної складової культурологічної підготовки студентів технічних ВНЗ.

Відповідно до культурологічної концепції когнітивний компонент складається з накопичення знань про природу, суспільство, техніку і людину як соціальну істоту. Без знань ніяка цілеспрямована діяльність людини неможлива. Без них суспільство не може себе відтворювати, тобто відтворювати умови свого подальшого існування – виробництво, соціальний побут, духовну культуру.

Залежно від ієрархії пріоритетів у професійній підготовці студентів, що включає загальнокультурну компетентність, професійну компетентність та спеціалізацію, погоджуємося з позицією О. Гури [1], який виділяє такі основні блоки знань: професійні, спеціалізовані, загальнокультурні. Додаємо ще один блок – етичні знання.

Професійні знання – це комплекс знань професійного спрямування, відповідно до яких спеціаліст повинен мати уявлення про характерні особливості тієї чи іншої спеціальності, сучасний стан, умови та перспективи розвитку професії, знання теоретичних основ і розуміння фахівцем тих явищ, що становлять основу майбутньої професії, цілісне уявлення про науку як систему знань і метод пізнання; сутність загальнонаукових і конкретно-наукових методів дослідження, роботу з науковою літературою тощо.

Спеціальні знання передбачають знання теоретичних основ і розуміння фахівцем тих явищ, що становлять основу вузької професійної діяльності.

Загальнокультурні знання, крім знань про культуру у широкому сенсі, повинні забезпечувати вирішення таких життєвих і професійних завдань, як самоконструювання індивідуального життєвого й професійного шляху, активна та ефективна саморегуляція, установлення й реалізація дійсних гуманістичних відносин з іншими суб'єктами професійної діяльності.

В етичні знання включаємо дві групи: загальні етичні знання, які регулюють поведінку та ставлення людини до суспільства, та професійні етичні знання, які обумовлюють спрямованість професійної діяльності майбутнього інженера на розробку техніки та технологічних процесів тільки на користь інших людей та навколишнього середовища.

Для визначення змісту культурологічних знань, що повинен засвоїти майбутній інженер, необхідно, у першу чергу, визначитися, що ж саме розглядати під терміном «культура», у якої за найбільш скромними підрахунками в науковій літературі є більше двохсот дефініцій.

У логіці сучасних уявлень про культуру здається доцільним використовувати тривимірну модель «культурного простору» (А. Кармін), що характеризується трьома підсистемами: духовна культура, соціальна культура, технологічна культура (наука, техніка, інженерія) [2]. Цей погляд майже співпадає з найкоротшею і, на наш погляд, найбільш вичерпною характеристикою культури, що подана у словнику російської мови С. Ожегова, і яку ми взяли за основу в якості об'єкта нашого дослідження: «Культура – це сукупність досягнень людства у виробничому, суспільному й інтелектуальному відношенні [3, с. 286]».

Уже ні у кого не викликає сумніву факт, що на відміну від біологічних властивостей людини культура не успадковується генетично, а засвоюється тільки методом навчання, тобто культурі треба навчати. Але чому навчати, які конкретно сфери людської життєдіяльності треба виділити для культурологічної підготовки студентів ВТНЗ?

Обґрунтовуючи власний підхід до визначення соціокультурних сфер, беремо за основу класифікації сфер людської життєдіяльності, запропоновані Ю. Пассовим та І. Халеевою, які мають спільні ознаки. Ю. Пассов виділяє такі сфери, як матеріальне виробництво; побут і обслуговування; суспільно-політичну; сферу духовного виробництва [4, с. 86]. І. Халеева на основі принципу міжособистісної взаємодії виділяє такі сфери: виробнича, побутова, культурологічна, суспільно-політична [5]. Однак, у сфері культурології І. Халеева виділяє тільки художній і науковий розділи, що, на наш погляд, є обмеженим з точки зору змісту культурології, який є значно ширшим.

На підставі цієї класифікації у найбільш узагальненому вигляді завдання культурологічної підготовки студентів ВТНЗ вирішуємо 1) на побутовому рівні; 2) у суспільно-політичній сфері; 3) на професійному рівні; 4) у сфері духовного виробництва. Сюди ж додаємо культурологічну підготовку 5) у сфері міжкультурного спілкування, як невід'ємну частину підготовки молоді до умов міжнаціональної взаємодії.

Визначимо зміст кожної із сфер, що складають когнітивний компонент культурологічної підготовки.

Культурологічній підготовці на *побутовому рівні* увага у ВТНЗ приділяється, головним чином, у процесі вивчення іноземних мов та у неформальному спілкуванні. Нашим завданням у сфері побутового спілкування було визначення секторів та інвентаризація найтиповіших ситуацій спілкування в межах цих секторів. Проаналізувавши найбільш популярні вітчизняні і зарубіжні курси з навчання загальної (непрофесійного спрямування) англійської мови і використавши метод контент-аналізу, були виділені такі сектори, які є найтиповішими для даної сфери спілкування: Вітання і прощання, Знайомство, Сім'я, Зовнішність і характер, Погода, Час, Робочий день, Квартира, Місто, Готель, Покупки, Їжа, Візит до лікаря, Кіно і театр, Подорож, Спорт, Телефонні розмови.

Під час відбору змісту культурологічної підготовки у *суспільно-політичній сфері*, ми, перш за все, керувалися тим, що для формування соціальної та громадської компетенцій великий потенціал мають засоби масової інформації (ЗМІ), особливо друкована періодика, яку можна використовувати як під час аудиторних занять, так і в позанавчальній діяльності.

ЗМІ є діючим чинником особистісного розвитку. Свідомість молоді характеризується нестійкістю, часом зайвим критицизмом і максималізмом, емоційністю і може бути піддана найбільш крайнім впливам. Тому в цей період розвитку особистості особливої ваги набувають цілеспрямовані засоби і методи формування духовного світу юнаків та дівчат.

Основним завдання підготовки студентів у технічному ВНЗ є формування компетентного фахівця, висококваліфікованого професіонала. Тому пріоритетною сферою інтересу й уваги у ВТНЗ є *професійна сфера*, яка у технічному навчальному закладі пов'язана, перш за все, з наукою та технікою. Когнітивний бік цієї сфери складають, головним чином, професійні та спеціальні знання, які студент засвоює під час професійної підготовки. Сфера науки і техніки має у ВТНЗ два боки: з одного, це важлива складова культури, з другого – це суть та сенс професійної підготовки фахівця взагалі.

Сфера *духовного виробництва* передбачає, перш за все, гуманітарний зміст, загальногуманітарні знання.

Студентам технічного ВНЗ було запропоновано вибрати з достатньо великого переліку тем ті, які вони хотіли б глибше знати з інформаційно-пізнавальної точки зору, і за якими вони могли б висловитися і вести дискусію. Запропонований для вибору перелік тем включав як традиційні із загальноприйнятої точки зору розділи культури, так і ті, які в останнє десятиріччя прийнято співвідносити з масовою культурою. У результаті було складено такий перелік тем, які зацікавили студентів: мистецтво, історія, релігія, література, живопис, мода, спорт, музика, винахідники і винаходи, освіта, традиції, політичні і суспільні інститути, засоби масової інформації, кіно і театр, видатні історичні особистості.

Тісний зв'язок між залученням людини до *мистецтва* та її духовним розвитком, сформованістю її ідейно-етичних настанов, соціальною активністю, розвиненістю творчих і пізнавальних здібностей не підлягає сумніву. Мистецтво для студентів є, головним чином, свого

роду вікном у зовнішній світ, за допомогою якого вони можуть збагатити свій світ внутрішній, але у цьому їм потрібна допомога дорослих, які допоможуть їм правильно зорієнтуватися у цьому зовнішньому світі.

Достатня для сучасної людини культура художнього сприйняття досягається лише в результаті цілеспрямованого естетичного виховання, а також в результаті тривалого процесу самоосвіти і самовиховання.

Соціологічні дослідження показують, що в сучасній соціокультурній ситуації на перший план у структурі художніх переваг молоді все більше висувається *музика*. Вона «обганяє» інші види мистецтва за «обсягом» споживання, а також безпосередньо-чуттєвими особливостями дії.

Дослідження та власний педагогічний досвід показують, що за кількісним благополуччям «споживання» музики ховаються подеколи складні суперечності її побутування. Це, наприклад, одностороння орієнтація більшої частини молоді на розважальну музику, ту, яка складає невелику частину величезного світу музичної краси і не вимагає великих інтелектуальних і етичних зусиль для розуміння. Місце відсутньої культури ставлення до музичних цінностей займають поверхнево-споживацькі запити, продиктовані модою, престижністю. Такий підхід суперечить потенційно-гуманістичним можливостям усього музичного мистецтва, тому найважливішим завданням залучення до музичних цінностей є формування музично-естетичних смаків й ідеалів особистості, які є головним показником рівня її музичного розвитку.

Засвоєнням культури неможливо без *читання художньої літератури*.

Ґрунтуючись на дослідженні ролі літератури у формуванні особистості [6, с. 101], вкажемо цілий ряд причин, чому читання художньої літератури корисне для культурологічної підготовки майбутнього інженера. Художня література є художньо-образним відображенням об'єктивної дійсності, вона формує культурного і вдумливого читача, розвиває творче мислення і літературні здібності, розвиває образну пам'ять, уяву, естетичний смак, розумові здібності, підвищує культуру усного і писемного мовлення, крім цього, художня література збагачує емоційний світ людини. Читач залучається до художньої літератури, а через неї – до фундаментальних цінностей культури, таким чином, розширюється його культурно-пізнавальний інтерес. Художні твори сприяють зародженню у свідомості та підсвідомості молоді людини якостей, які є носіями позитивної, життєствердної енергії. Під впливом літератури актуалізується пріоритет людини-гуманіста, людини-патріота, оптимістичні суспільні настрої, духовне здоров'я сучасної людини. Твори дають естетичне задоволення і моральні засади: оптимізм, ідею подолання труднощів, волю до перемоги, досягнення мети тощо. За допомогою читання художніх творів студенти залучаються до фундаментальних цінностей культури, розширюють свій культурно-пізнавальний інтерес, ростуть в духовному й емоційному планах.

До інших складових сфери духовного виробництва віднесемо *історію, релігію, освіту, традиції, видатних особистостей в історії, суспільні організації і політичні інститути, масову культуру*. Стисло пояснимо, чому ці розділи варто відобразити в змісті культурологічної підготовки майбутнього інженера.

Людина повинна бути обізнана у сфері історії людства, цих її ключових моментах, що змінювали світ. Як показує життя, помилки історії все одно повторюються. Але знання історії все ж таки може запобігти хоча б деяким із них. Знання історії інших країн особливо важливе для міжкультурної комунікації, оскільки, вступаючи в контакт з представниками інших культур, необхідно знати історію країни і її традиції, щоб уникнути конфліктних ситуацій.

Релігію розглядають як один з історичних проявів ірраціональної свідомості людей, спробу побудувати цілісний системний світогляд, упорядкувати свої уявлення про буття і створити психологічно комфортне пояснення існуючому світовому порядку на підставі ідеї божественного створення й управління світом (А. Флієр).

Для формування світогляду майбутнього інженера є важливим усвідомлення рівноправності науки та релігії. Протягом тривалого часу релігія протиставлялася науці. Однак, у наш час учені, як правило, утримуються від публічного обговорення старої як світ проблеми

ставлення релігії до наукового знання. І це зрозуміло. Серед учених є релігійні люди, причому немало. Деякі з них навіть намагаються переконати широку публіку в тому, що релігія і наука цілком можуть конструктивно взаємодіяти одна з одною.

Зазначимо, що релігія – це той аспект людського буття, який не рекомендується обговорювати з представниками іншої віри. Але мати уявлення про основні доктрини, особливості відправлення культу в тій або іншій релігії необхідно всім, хто хоче успішно впоратися із задачами міжкультурної комунікації.

Освіта як соціальний інститут виконує цілий ряд функцій, однією з них є функція соціальної інтеграції. Залучаючи до єдиних цінностей, навчаючи певних норм, освіта стимулює єдині дії, об'єднує людей, що особливо важливо в умовах інтеграції багатьох сторін життєдіяльності різних країн і суспільств.

Знайомство з особливостями системи освіти інших країн допомагає студенту не тільки краще зрозуміти менталітет народу, а й обрати для себе, якщо є можливість, ту систему й тот заклад освіти, який дасть змогу поліпшити власну освіту.

Традиційним культурним рисам належить надзвичайно важлива роль у всесвітньо-історичному процесі. Зафіксовані в них програми людської діяльності, на думку вчених (В. Бабаков, В. Семенов) [7, с. 45-48], концентровано виражаючи історичний досвід тих або інших етнічних спільностей, подібно генетичним програмам популяцій, орієнтовані, зокрема, на істотно важливі для виживання цих спільностей стійкі, стабільні властивості як природного, так і етносоціального середовища.

Розділ культурологічної підготовки «Видатні особистості» уявляється важливим з таких причин. Молода людина завжди шукає і знаходить ідеал як зразок, «емоційний приклад в думках і поведінці [8, с. 48]».

У формуванні етичних переконань особистості, вважає Л. Божовіч, етичний ідеал виконує подвійну функцію: а) створює більш менш постійну та інтенсивну систему етичних прагнень; б) є етичним критерієм вчинків людини в різних життєвих ситуаціях [9]. Важливо, щоб ідеалом, кумиром молоді людини був не герой бойовика, а реальна особа з реальними досягненнями.

У сучасних умовах життя людей, їхнє майбутнє багато в чому залежать від загального стану в світі. У зв'язку з цим, на думку З. Гасанова, зміст освіти повинен включати такі напрями: етнотемографічні ситуації в різних країнах і у світі в цілому; соціально-етнічні зміни, що відбуваються у світі; суть діяльності таких міжнародних організацій як Рада Європи, Європейський союз, Ліга арабських держав й ін.; зміст міжнародних документів про права людини і народів, які регулюють відносини народів, дозволяють уживати дієвих заходів щодо вирішення міжетнічних конфліктів; економічні основи взаємодії країн і народів; політичні, економічні, технічні, господарські, культурні зміни, які відбуваються у світі [10, с. 52-56]. Цими питаннями якраз і займаються суспільно-політичні організації, про діяльність яких студенти повинні мати уявлення.

Враховуючи ту роль, яку в сучасному світі відіграють деякі суспільно-політичні організації для розв'язання глобальних проблем, вважаємо необхідним включити інформацію про їхню діяльність у зміст когнітивного компоненту культурологічної підготовки майбутнього інженера.

Масова культура визначає особливості соціокультурного середовища, в якому ми живемо. Масова культура, включаючи елементи молодіжної субкультури, яким би не було наше до них ставлення, це та неминучість, з якою вже неможливо не погоджуватися, і які як найважливішу складову сучасної культури не можна ігнорувати при формуванні змісту компонента духовного виробництва. Інше питання, що це мають бути найкращі зразки масової культури, які треба ретельно та відповідально відбирати.

Результати анкетування, проведеного серед студентів різних курсів технічного ВНЗ, дозволили виділити ті пласти масової культури, які якнайбільше цікавлять сучасну молодь. Такими пластами виявилися сучасна музика, спорт, мода, кінематограф. Студенти, на відміну від дорослих, не бояться скомпрометувати себе інтересом і до таких тем, як світські плітки, поради психолога, гороскопи; якщо йдеться про молодіжні програми по телебаченню – то реаліті-шоу, передачі про НЛО, Discovery тощо.

Важливим завданням є відібрати з величезного обсягу інформації факти про історію розвитку даного напрямку, про його кращих представників, про його сучасний стан, і познайомити студентів з кращими зразками масової культури в рамках даного напрямку. Робота з такого роду інформацією показує, що це в значній мірі розширює кругозір студентів, збільшує коло дискусійних тем, виховує смак, задовольняє пізнавальний інтерес студентів, істотно підвищуючи, таким чином, мотивацію до загальнокультурної освіти.

До перерахованих чотирьох елементів змісту культурологічної підготовки додаємо освіту у сфері *міжкультурного спілкування*, яка передбачає цілий комплекс знань окремих культур і культури людства в цілому, а також сформовані вміння і навички адекватної поведінки в міжкультурному середовищі.

Під час співпраці представників різних національностей, окрім необхідності подолання мовних бар'єрів, існує необхідність обізнаності з культурними відмінностями своїх ділових партнерів. Подолати цю перешкоду можливо лише завдяки реалізації полікультурної освіти, завдання якої бачимо у формуванні в тих, хто навчається, уявлень про різноманіття сучасних полікультурних співтовариств різних країн; формуванні уявлення про схожість і відмінність між представниками різних етнічних, соціальних, лінгвістичних, територіальних, релігійних, культурних груп у рамках певного регіону, країни, світу; формування здатності до позитивної взаємодії з представниками інших культур.

При визначенні когнітивної складової професійної підготовки фахівця було виділено такі основні блоки знань: професійні, спеціалізовані, загальнокультурні, етичні. Акцентовано на загальнокультурних знаннях, що засвоюються у технічному ВНЗ у процесі культурологічної підготовки у таких сферах як побутова, суспільно-політична сфера духовного виробництва та міжкультурного спілкування. Визначено зміст кожної з цих сфер.

Список використаних джерел

1. Гура О.І. Когнітивна складова професійної готовності педагога вищої школи / О.І. Гура // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. – Запоріжжя. – 2008. - Вип. 50. - С. 96-104.
2. Кармин А.С. Культурология / А.С. Кармин. – Спб. : Изд-во «Лань», 2001. – 832 с.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. - М. : «Русский язык», 1975. – 846 с.
4. Пассов Е.И. Урок иностранного языка в средней школе / Е.И. Пассов. – М.: Просвещение, 1988. – 223 с.
5. Халеева И.И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи: Подгот. переводчиков / И.И. Халеева. – М. : Высшая школа, 1989. – 237 с.
6. Лисенко М.В. Романи Дж. Роулінг у системі шкільного виховання: Литературознавчий та методичний аспекти / М.В. Лисенко // *Studia Germanica et Romanica: Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання*. - 2007, том 4, №2(11). - С. 100-109.
7. Бабаков В.Г. Национальное сознание и национальная культура (методологические проблемы) / В.Г. Бабаков, В.М. Семенов – М. : ИФРАН, 1996. – 70 с.
8. Маслов С.И. Дидактические основания духовно-нравственного воспитания / С.И. Маслов // Педагогика. – 2008. - №9. – С. 46-51.
9. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте: Психол. исследование / Л.И. Божович. М. : «Просвещение», 1968. – 464 с.
10. Гасанов З.Т. Национальные отношения и воспитание культуры межнационального общения / З.Т. Гасанов // Педагогика.-1999. - №6. - С. 52-54.

In the article the importance of increasing the all-round cultural level of the modern specialist is emphasized. This task is realized due to his culturological training. The content of the cognitive component of this training is revealed, such spheres as everyday life, social and political, spheres of spiritual production and cross-cultural communication are distinguished. The content of each sphere is determined.

Key words: *all-round cultural level, culturological training, cognitive component.*